
YLIOPISTO POLIITTISENA TILANA

Matti Klinge ym.: Helsingin yliopisto 1640—1990. I: Kuninkaallinen Turun Akatemia. Otava. Keuruu. 1987; II: Keisarillinen Aleksanterin yliopisto. Otava. Keuruu. 1989.

Juhlakirjoja yliopistojen historiasta kirjoitetaan runsaasti, ja useimmat niistä ovatkin ikävän juhlakirjamaisia — parhaimmillaan ne provosoivat vastahistorioita. Toisaalta itse yliopistolaitoksen historiasta ei ole vielääkään kirjoitettu kovin paljon, ja se mitä on tehty, on melko epätasaista etenkin kansainväliseen kontekstiin sijoittamisessa tai yliopistolaitoksen sisäisen ja ulkoisen poliittisen merkityksen arvioin-

nissa¹. Näyttää siltä, että niin tieteen- kuin kulttuurihistorioitsijainkin perspektiivi on riittämätön yliopiston poliittisen aspektin ymmärtämiseksi: 'politiikka' ymmärretään valtion sekaantumiseksi mesenaattina tai uhkana, kun sen sijaan yliopiston sekä sisäisen luonteen että ulospäin suuntautuvan merkityksen poliittisuutta ei juuri tematisoida tai ymmärretä.

Matti Klingen Suomen historian re-visiossa on yliopistolle aina annettu keskeinen merkitys: esimerkiksi jo teoksen *Senaatintorin sanoma*² otsikko viittaa yliopiston keskeiseen merkitykseen koko 'Suomeksi' nimitetylle poliittiselle tilalle. Tai kääntäen ilmaisten: yliopiston laajempaa poliittista ja intellektuaalista merkitystä ei voi ymmärtää sen 'tehtävistä' ja 'tavoitteista' käsin, vaan huomiota on suunnattava myös tarkoittamattomiin ja kontrolloimattomiin sivutuotteisiin³. Yliopiston virallisen puolen, instituutio- ja organisaatioyliopiston, tutkiminen ei riitä, vaan mukaan on otettava koko 'yliopistokulttuuri' ja sen suhde muihin poliittisiin tiloihin sekä näissä suhteissa tapahtuneet muutokset.

Helsingin yliopiston juhla-kirjan antaminen Matti Klingen johtaman tutkijaryhmän kirjoitettavaksi avaa tätä taustaa vasten myös 'politologisen yliopistotutkimuksen' — uuden otsikon lanseeratakseni — kannalta kiinnostavia näköaloja. Tarkastelen seuraavassa historiateoksen kahta ensimmäistä osaa yksipuolisesti tästä näkökulmasta, pitäytyen Matti Klingen kirjoituksiin: Rainer *Knapasin* yliopistorakennuksia, John *Strömbergin* ylioppilaita sekä (I niteessä) Anto *Leikolan* (luonnontieteiden) oppihistoriaa koskevat jaksot ovat traditionaalisempaa historiankirjoitusta, joka on poliittisen tilan kannalta vähemmän kiintoisaa, tai ne kätkevät poliittisen tilan sellaisten traditioiden ja kysymyksenasettelujen muotoon, jotka ovat vieraita itselleni.

Klingen historiantutkimusta voi luonnehtia arvioivaksi: hän ei ole kiinnostunut yksittäisistä tosiseikoista ja niiden dokumentoinnista, vaan paljolti sinänsä tunnettujen tosiseikkojen merkityksen uudesta arvioinnista suhteessa syntetisoivaan tulkintaideaan. Tältä kannalta hän radikaalisti, jopa ohjelmallisen yksioikoisesti, poikkeaa 'arkistoinseinöorien' tutkimus- ja esitystavasta. Jos halutaan radikalisoita lähdekritiikkiä tutkimukseksi kaikkien lähteiden poliittisesta alkuperästä ja teesiksi kaiken tutkimuksen 'aineistoindeksistä'⁴ Klingen esseististä esitystapaa voi kritiikoida siitä, että lukijan on vaikea kontrolloida sitä, milloin hän puhuu yleisesti tunnetuista seikoista problematisoimatta 'aineistoindeksiä', milloin hän käyttää spesifiä aineistoa tai lukutapaa mutta ei eksplikoit tarkemmin tätä.

Teos on tietysti suhteutettava Klingen historianrevisioprojektiin yleensä. Nimenomaan *Ylioppilaskunnan historian*⁵ ja käsillä olevan teoksen tulkintojen detaljoitu vertailu olisi

paikallaan. Tässä tyydyn kuitenkin viittaamaan eräisiin Klingen ohjelman yleisiin ideoihin, joista politiikan tutkijaa kiehtoo etenkin seuraava, mutkan kautta epäilemättä Max Weberin inspiroima ajatus:

»Maavalloille' on ominaista sotilaallinen, uskonnollinen ja hallinnollinen hierarkia, ylhäältä päin tuleva ohjaus ja pakotus, 'merivalloille' taas 'hallinnon' sijasta 'politiikka', neuvottelujärjestelmä liittokuntineen ja sitoumissuhteineen»⁶

Klingen kritiikki siteeratussa yhteydessä kohdistuu siihen, että »maavaltio-tyyppi on tullut yleisessä historiankirjoituksessa täysin dominoivaksi»⁷. Tarkasteltaessa yliopistoa poliittisena tilana voi tältä kannalta kysyä sekä maa- ja merivaltojen suhdetta yliopistoon että hallinnon ja politiikan vastakohtaisuuteen liittyvää näkemystä politikoinnista yliopistossa, niin 'ulko'- kuin 'sisä'politiikankin kannalta. Onko yliopisto Klingelle ikään kuin moderni merivalta, jota maavallat uhkaavat ja joka voi puolustautua vain taitavalla politikoinnilla?

Vaikka *Helsingin yliopisto*-teoksessa tätä analogiaa ei suoraan tehdä, sen viehättävimpiä puolia on analogioiden siirto kontekstista toiseen niin että oman ajan terminologiaa ja paradigmaattisia tilanteita käytetään hyväksi varhaisemman historian tulkinnassa. Tämä koskee ennen muuta 'tutkinnonuudistusta' ja aktuelia ideaa 'ammattikorkeakoulusta', joiden käsitteistöä Klinge sumeilematta käyttää hattuhalituksen (I, 515—523) ja 1800-luvun byrokraattien hankkeista, puhuen eksplisiittisesti esimerkiksi »yleisopinnoista» (I, 517) ja »koulutusohjelmista» (I, 520, *Studering plan*-termin lähes kirjaimellisena käännoksenä). Tältä kannalta myös opiskelijämäärien rajoitus- ja opiskeluajan lyhentämispyrkimykset (esim. II, 194, 210—211, 486) sekä hajajoitushankkeet (II, 512—517) nähdään nimenomaan yliopiston epäpoliittisoinnin keinoina.

Tällaisten analogioiden käytössä on vaarana sitoutuminen historian kiertokulku-metaforaan, joka aliarvioi konseptuaalisia katkoksia. Klinge kirjoittaa hattujen kasvatuskomission suunnitelmien ja yliopiston lausunnon välisestä vastakohtadasta näin: »Yliopiston tärkeitä perusongelmia oli tuolloinkin ratkaista hyvien pohjatietojen vaatimuksen ja yliopistolisen vapauden välinen ristiriitä» (I, 521). Voi kysyä, eikö 1700-luvun yliopistolle 'vapaus' ole jotakin muuta kuin *Lernfreiheit* und *Lehrfreiheit* 'humboldttilaisen käänteen' jälkeen, tai voiko hattumerkantilisten suunnitelma-apologiaa rinnastaa »1900-luvun melkein pä totalitaarissävyyseen valtion ohjaukseen» (I, s. 515). Nykyinen poliittisen ajattelun tutkimushan varoo esimerkiksi nimittämästä *Hobbesia* 'totalitaristiksi', mitä termiä vielä 1950- ja 1960-luvuilla paljon käytettiin.

* * *

Joka tapauksessa teoksesta käy selvästi ilmi, kuinka kontingenteja sekä yliopistolaitoksen perustaminen ja säilyminen että sen spesifiset muodot ja sisällöt ovat olleet. Etenkin

¹ Ks. esim. Jacques Verger [toim], *Histoire des universités en France*. Toulouse: Privat 1986.

² Keuruu: Otava 1986.

³ Ks. kirjoitustani *Irti tehtävä- ja tavoiteyliopistosta*, teoksessa Arto Tiihonen[toim]: *SYL: Sylkykuppit vai muutoksen moottori*, 57—73. SYL: Helsinki 1989.

⁴ Vrt. Kari Palonen, *Tekstistä politiikkaan*, erit., 116—118, Tampere: Vastapaino, 1988.

⁵ I—IV 1967—1968; Helsinki: HYY.

⁶ Muinaisuutemme merivallat, 160. Otava: Keuruu 1984.

⁷ Sama.

ensimmäisessä osassa 'Auran akatemian' yhteydet Ruotsin valtakunnan sisä- ja ulkopoliittikan osin lyhyäikäisiin poliittisiin suhdanteisiin ja fraktioasetelmiin tulevat selkeästi näkyviin, samalla kun yliopistohistorioitsijan eurooppalaisessa perspektiivissä luonnehditaan 1600-luvun yliopistolaitosta Ruotsissa »eräänlaiseksi kompromissiksi pappissemiinarin ja ritariakatemian välillä» (I, 490).

Klingen yliopistokonseptio näkee siis politikoinnin yliopistoon olennaisesti kuuluvaksi. Se erottaa kuitenkin erilaisia poliittikkäisyyden kerrostumia. Ruotsin ajan yliopistossa olennainen kysymys oli yliopistojen perustaminen, puolustaminen ja vastustaminen **Staatsräsonin** perspektiivissä, sekä toisaalta sekä käyttö säätyjen, aluemahtien ym. erityisintressien välineenä. Sen sijaan spesifin **Universitätsräsonin** läpimurrosta voi puhua aikaisintaan yliopiston puolustautumisessa hattujen tutkinnoistusta vastaan.

Staatsräson näyttäytyy v.1808 äärimuodossaan, kun varakansleri, piispa Tengströmin johdolla yliopisto nopeasti ryhtyy yhteistoimintaan venäläisten valloittajien kanssa ja tällä valtaa korporatiivisia etuja yliopistolle (II, 9—37). **Staatsräson**-konseptioiden yleinen näkemys politikointitaidosta — 'valtioviisaudesta' — nimenomaan yliopiston johdolle asetettuna vaatimuksena leimaa arviointikriteerinä myös toista osaa, esimerkiksi tässä formuloinnissa »Suomessa ei osattu ajatella suurpoliittisesti» (II, 511, vrt. 599—600).

Kuitenkin autonomian ajan yliopistossa **Staatsräson** ei suinkaan ole selviö, vaan sen byrokraattinen tulkinta — Tengströmin jälkeen sitä jatkoivat omalla tavallaan mm. L. G. v. Haartman ja Casimir v. Cothen — joutui nopeasti ristiriitaan uuden saksalaisen yliopistokonseption kanssa. Klingen tulkinnassa 'humboldttilaisesta' yliopistokäsityksestä korostuu hallinnon ja politiikan vastakohtaisuus: yliopistoon sisältyy »antiikkiperäinen **polis**-ajatus yliopistosta tieteen ja hengen vapauden kentänä, jossa professorien ja ylioppilaiden paternalistis-byrokraattisen suhteen sijaan toivottiin syntyvän luottamukseen perustuva hengen veljeys» (II, 393, vrt. 58). Juuri tätä kautta yliopisto saattoi luoda autonomista politikointitilaa sinnekin missä sellaisen olemassaoloa ei tunnustettu. »Yliopisto... edusti nimenomaan yhteiskunnan poliittista ja kriittistä elementtiä» (II, 578).

Yliopiston poliittinen dimensio, »valtio valtiossa»-ajatus (II, 70) tai ruhtinas Menschikoffin näkemys yliopistoille ominaisesta rakenteellisesta »virheestä» sekoittaa »sivistyksen aate» yhteiskuntakritiikkiin (II, 184) tekivät byrokraattien silmissä koko yliopistot vaaralliseksi. Klingen tulkinnan mukaan yliopiston johto ei voinut tyytyä virkamiehen tai korporatiivisten intressien puolustajan asemaan vaan rehtorin ym. oli oltava »poliittikkoja» weberiläisessä mielessä. Yliopiston johdolta edellytettiin sellaista 'valtioviisautta', joka säilyttää yliopiston olemassaolon ja suhteuttaa akateemisen **poliksen** pelitilan 'suurpoliittisiin' suhdanteisiin. On hallittava retoriikka, jolla kiistetään yliopiston poliittisuus byrokraatin (erityisesti venäläisen) suuntaan mutta samalla myönnetään se ylioppilaiden ja radikaalien suuntaan. Yhtäältä näitä kehoitetaan malttiin viittaamalla yliopiston lopettamisvaaraan jne. — »Snellamanilaisen lin-

jan kannalta oli siten hyvin tärkeää, että ylioppilaat harrastaisivat muutakin kuin politiikkaa» (II, 527) —, toisaalta byrokralle selitetään, että kokonaan ylioppilailta ei voi viedä kansalaisen statusta ja siihen sisältyvää oikeutta mielipiteenilmaisuuun, ts. ylioppilaisiin tukeudutaan yliopiston puolustuksessa ammattikorkeakouluideologia jne. vastaan.

Näin ymmärrety **Universitätsräsonin** yhteys **Staatsräson**-traditioon on siinä, että mielipidetason ylittävä poliittikanteko ymmärretään yliopiston johdon monopoliksi. Toisaalta taustalla on ajatus, että demonstratiivinen mielipiteenilmaus ei ole oikeastaan mitään politiikkaa vaan moralisointia (vrt. II, 580), mutta siihen voidaan vedota syytettäessä yliopistoa politikoinnista, joka vaarantaa **Staatsräsonin**. Klingen tulkinnan mukaan ammattikorkeakoulu tai maaseudulle siirto olivat reaalaisia mahdollisuuksia, jotka yliopiston johdon riittävällä poliittisella taidolla torjuttiin.

Klingelle tässä asetelmassa koetinkiviä ovat keskeisesti 'symboliset' teot, kenraalikuvernöörin kutsumattomuus tanssiaisiin, promootioiden ja kevätjuhlien järjestäminen yms. Koko poliittisen ryhmytyksen muodostuminen ja uusiutuminen nojautui tietyissä vaiheissa, kuten 1880-luvulla, symbolisiin kiistoihin. »Puoluejärjestäytymisen taustana oli kolme asiaa, jotka tyyppillistä kyllä liittyivät historialliseen muistomerkkiin, ylioppilaslaluun ja ulospäin suuntautuvaan toimintaan, kansanvalistukseen» (II, 614).

Jo Klingen aikaisemmista teoksista tuttua on korostaa sitä ainutlaatuista merkitystä, mikä 'Suomessa' yliopistolla oli valtakunnan uuden organisoitujen ja institutionaalisen politikoinnin konstituoinnissa. Yliopistohistoriateos täydentää tätä yksityiskohdilla esimerkiksi valtiopäivien ja kaupunginvaltuuston jäsenyyksistä (II, 572—694) sekä kansanvalistus-ym. järjestötoiminnan akateemisista yhteyksistä sekä propagandasta länteen v. 1890 jälkeen. Laajemmassa mielessä tähän voidaan liittää myös teoksen 'naisluku' (II, 647—656) sekä huomautukset naisten mukaantulon osakunta-ym. ylioppilaspoliittikkaa muuttaneesta merkityksestä. Silti teesi »Naisten tulo akateemiseen maailmaan on tuskin missään tapahtunut niin sujuvasti ja suuremmita vaikeuksista kuin Suomen yliopistoissa» (II, 655) jää kansainvälisten vertailujen (Sveitsi?) puutteessa impression tasolle ja panee nyky-yliopiston 'katederintakaisen puolen' miehisydestä kärsivän kysymään, millaisia ne 'suuret vaikeudet' sitten olisivat?

Huolimatta kulttuurisen ja yhteiskunnallisen aspektin arvioinnista poliittisen merkityksensä kannalta à la *Tocqueville*, Klingen politiikan ymmärtämispään jää tietty etatistinen perusväritys: politiikkaa on se mikä koskee 'valtakuntaa' ja 'kansalaisia'. Käsiteltäessä yliopistoa poliittisena tilana, myös politikoinnin horisontin 'mikroskooppinen' tarkastelu itse yliopistossa olisi paikallaan. Tällä en tarkoita ensisijaisesti konsistorien ym. päätöksiä, professorinimityksiä jne., vaan pikemminkin itse opiskelun, opetuksen ja tutkimuksen välityksellä esiin nousevaa poliittisesti merkittävää, joskaan ei välttämättä poliittiseksi koettua toimintaa.

Toki tästäkin teoksessa on joitakin hyviä esimerkkejä. Nykyisen 'yliopistokielen' kannalta teos osoittaa hauskaasti

tiettyjen käytäntöjen muuntumisen alkuperästään. Esimerkiksi väitöskirjojen esitarkastuksen taustalla voidaan nähdä alkuaan dekaanin sensuuri (I, 403—404). Tutkinnonuudistuksessa eliminoitaviksi tarkoitetut mutta silti edelleen käytettävät nimitykset **approbatur-**, **cum laude approbatur-** ja **laudatur** olivat vielä 1800-luvun lopulla kirjaimellisesti arvovalseita, joilla tietyn aineen 'läpäisyn' tasoa arvioitiin — kuten nykyäänkin opinnäytteitä — ja vasta vähitellen ne muuttuivat myös opiskelumäärien hierarkkiseksi ilmauksiksi (II, 406—413).

Juuri mikrotason politiikoinnin kautta voisi yksityiskohtaisemmin arvioida humboldtilaisen yliopistokonseption läpimurron laajuutta ja voimakkuutta, sen poliittisen ulottuvuuden aktualisoitumista sekä niitä ratkaisuja ja prosesseja, jotka ovat osoittautuneet yliopistollista politikointitilaa olennaisesti muovanneiksi. Tällaista tutkimusta en ole missään nähnyt yliopistokohtaisesti tehdyksi, ja 'pääkaupunki-yliopistona', jolle humboldtilaisella konseptiolla on ollut ilmeinen ideologinen merkityksensä, Helsingin yliopisto olisi tältä kannalta sopiva tarkastelukohte. Esimerkiksi nykyisen 'tutkintovaatimusten' käytännön läpilyöntiä ja erikoisuutta vaikkapa saksalaiseen opiskelusyhteisöön verrattuna sekä tämän kaiken poliittista merkitystä — vaikkapa 'tutkinnonuudistuksen' toteuttamisen helpottajana — toivoisi kunnolla tutkittavan.

Vitteitä tähän suuntaan on toki *Helsingin yliopisto*-teoksessa. Nimenomaan *Kantin* teoksessa *Der Streit der Fakultäten*⁸ esitetty idea tiedekuntien hierarkian kääntymisestä niin että filosofinen tiedekunta nostetaan muiden yläpuolelle, nähdään keskeisenä (II, 391—393). Klinge viittaa myös *Erziehung durch Forschung* -teesiin (II, 488) samoin kuin 1880-luvun luonnontieteellisen ajattelun poliittiseen merkitykseen. Jakso filosofisen tiedekunnan opinnoista v.1852 statuutiuudistuksen jälkeen (II, 391—417) on teoksen mielenkiintoisimpia, mutta juuri tässä yhteydessä olisi voinut opetuksen ja opiskelun käytäntöjen poliittisia ulottuvuuksia arvioida detaljoitummin.

Humboldttilaisen 'tutkimusyliopiston' eräänä seurauksena voi pitää juuri tieteenalojen spesialisoitumisen kiertämättömyyttä — sen mahdollisuuden katoamista, että fysiikan professori siirtyy teologian professoriksi jne., mitä vielä 1800-luvun alussa tapahtui. Vuoden 1852 yliopistostatuutien merkitystä vapaissa tiedekunnissa voisi kenties luonnehtia siirtymisestä '**approbatur**-yliopistosta' kohti '**laudatur**-yliopistoa' tutkimus- ja pääaineidentiteetteineen. Tämän poliittinen merkitys on tietysti ambivalentti. Klingen tulkinnassa — esimerkiksi osakuntien prioriteettia tiedekuntiin verrattuna korostettaessa — '**approbatur**-yliopisto' näyttää sovelialta juuri akateemiselle kansalaisidealille, jota tutkimusyliopisto erikoistumisen ja myös radikaalin kyseenalaistamisen vaatimuksillaan ikään kuin järkyttää sekä tiedekäsitteiden että tutkimuksellisen elämäntäytännön kautta. Toisaalta juuri tutkimusyliopisto romuttaessaan selviöitä luo uusia 'politikointitiloja', jotka eivät ole kiinni formaalisissa ja ritualisointineissa osallistumismuodoissa, vaan jotka mah-

dollistavat mm. radikaalimman 'yhteiskunnasta irrottautumisen'. Tämän tapaisen politiikoinnin ymmärtämiseen Klingen klassisistinen käsitys politiikasta — niin valtioviisauksin kansalaisaktiivisuusaspektissään — on riittämätön.

Käsitteellisten ja sanastollisten katkosten tutkimus yliopistolaitoksen suhteen ei toisaalta sovi kovin hyvin »synteesiin pyrkivään yleisesitykseen» (I, 9), jonka on mm. pakostakin käsiteltävä myös 'yleisesti tunnettuja' kysymyksiä. Katkosten tutkimus — esimerkiksi J.G.A. Pocockin 'poliittisten kielten' ideaa⁹ käyttäen — vaatisi oman monografiansa, jolle teos epäilemättä tarjoaa runsaasti alustavia tulkintoja ja viitteitä kysymysten tarkemman käsittelyn kontekstiin ja aineistoon, mutta joihin tulisi soveltaa spesialisoidumpaa otetta.

Esimerkkinä katkosten tutkimuksesta suhteessa yliopistoon poliittisena tilana käsittelen lopuksi lyhyesti sitä kuvaa 'valtio-opin tutkimuksen esihistoriasta' Klingen teoksen antamien viitteiden perusteella. Eurooppalaista taustaa vastaan *Politices et Historiarum* — tai *Ethices, Politices et Historiarum*-professuurin — »oppituolin nimi vaihteli aika lailla» (I, 592) — perustaminen Auran Akatemiaan 1640 ei ollut mikään sattuma, vaan yleiseurooppalainen käytäntö. Itse asiassa Klinge näkee alan ensimmäisen Michael Wexionius-Gyldenstolpen koko yliopiston varhaisvaiheen keskeisenä ideologina (ks. esim I, 98—107, 589—593) ja katsoo yleisemminkin, että »yliopiston eräänlaisen ytimen muodostivat kaunopuheisuuden, runouden ja sittemmin talousopin sekä historian ja moraalin professuurit, joiden haltijat olivat enimmäkseen pitkäaikaisia ja joiden oppilaita kaikki yliopilaat olivat» (I, 161).

Klingen tulkinnan mukaan Wexioniuksen oppituoli ei siis lakannut olemasta mutta »*Politices*»-nimitys katosi sen otsikosta (milloin, se ei käy ilmi). *Politices*-oppituolin alaanhan etiikka (kuten *oikos*kin) muuallakin tavallaan sisältyi alusta alkaen, aristotelisen triadin murtuessa ne irtaantuivat toisistaan, ja *poliksien* puuttuessa *Politices* oppialan nimenä jäi ilman sisältöä tai supistui esimerkiksi *Polizeiwissenschaftiksi*¹⁰. Turun tapauksessa nimen putoamisella voi olla yhteyttä absolutismin läpimurtoon: varakansleri, piispa Gezelius lopetti Axel Kempen *Disputationum politicarum*-sarjan julkaisemisen v.1667 (I, 414), Simon Lilliegreenin *De republica* -väitöskirjan yhteydessä v.1689 — Kaarle XI:n vallan huipentuessa — »konsistori ymmärsi oikein että tämä ... merkitsi ilmaisuvapauden lopettamista valtio-opin alalla» (I, 419). Toisaalta 'poliittisia kysymyksiä', *politices*, voitiin toki käsitellä 1700-luvullakin niin historian & moraalin (professoreina mm. Scarin, Bilmark) kuin kaunopuheisuudenkin (Hassel, Porthan) oppituolessa (ks. I, 595—600).

Tengströmin 'kollaboraation' tuloksena saadussa virkojen uudelleenjaossa olisi rehtori Haartmanin ehdotuksessa »his-

⁹ Ks. esim. J.G.A. Pocock, *Politics, Language and Time* (1971), 2.p. Chicago: University of Chicago Press 1989.

¹⁰ Ks. Hans Maier, *Die ältere deutsche Staats- und Verwaltungslehre* (1966), 2. p. München: DTV 1986.

⁸ 1797, Werkausgabe Bd. XI, Frankfurt/M.: Suhrkamp 1978.

torian, politiikan ja moraalin virka jakautunut kolmia historian, kirjallisuuden historian sekä moraalin ja estetiikan virkoihin» (II, 27), toteutuneen konsistorin kannan mukaan »historian ja moraalin virka jaettiin kahtia» (II, 28). *Politices* eivät byrokraattisessa yliopistokäsityksessä kuuluneet ylioppilaille... Kun myöhemmin politikointi katsottiin yliopiston luonteeseen kuuluvaksi, ei *Politices*-nimitykseen enää palattu virkojen määrityksessä, eikä sittemmin Vennolan ehdotuksesta perustetun 'yleisen valtio-opin' professuurin perustamisasiakirjoista löydy viitteitä Wexioniukseen ja hänen seuraajiinsa.

Klingen tekstistä löytyy kuitenkin joitakin viitteitä opetuksen epäsuoraan jatkuvuuteen Wexioniuksen oppituolin 'perillisten' parissa. Hän kutsuu uuteen virkaan, mutta itse asiassa kielletyn filosofian professuuriin, »ilman viran haettavaksi julistamista» kutsuttua ja siten **Staatsräsonia** ruumiillistavaa Snellmania — saksalaisen terminologian mukaisesti — »poliittiseksi professoriksi» (II, 506, 550—552, 562), tulkitsee historian olleen »ymmärrettävästi poliittiselta kannalta aivan keskeinen oppituoli, sen piiriin kuuluivat tavallaan nekin tiedonalat, jotka myöhemmin eriytyivät maantieteeksi, kansantaloudeksi ja valtio-opiksi» (II, 534—535). Myös erityinen »Venäjän historian ja valtio-opin» oppituoli perustettiin v. 1903 poliittisessä tilanteessa (II, 457).

Humboldttilaisen yliopistokonseption kannalta uusien tieteenalojen ja tiedekuntien perustaminen oli toisaalta ongelmallista, toisaalta tutkimusyliopiston sisäisen logiikan mukaista. Vanhat *Politices*-professorit väistyivät huonosti tutkimusyliopistoon sopivina, uusien erityisten valtio-opin tai politiikantutkimuksen virkojen perustaminen tuli mahdolliseksi vasta aivan toisessa kontekstissa, yhtenä aspektina tutkimusyliopiston spesialisoitumisesta. Kysyä sopii, onko tässä käynyt niin että spesialisoinnin jähmettävät rakenteet ovat ylittäneet tutkimuksen syventävät mahdollisuudet? Tätä tukee ainakin se kirjakauppaturistin yleinen kokemus — kotimaassa ja ulkomailla — että mielenkiintoiset teokset 'politiikasta' löytää useimmiten aivan muualta kuin valtio-opin hyllystä.

KARI PALONEN